

УДК 329.73ОУН:929І.КРИП'ЯКЕВИЧ

*Олександра СТАСЮК***ІВАН ПЕТРОВИЧ КРИП'ЯКЕВИЧ
ТА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ**

Хоча основною соціальною базою діяльності ОУН та УПА було селянство, керівники націоналістичного підпілля все ж витрачали чимало зусиль на залучення до своїх лав і представників української інтелігенції. Фахівці гуманітарного та технічного складу потрібні були у підпіллі як лікарі, ідеологи, пропагандисти, редактори підпільних часописів, друкарі тощо. Однак слабкі здоров'ям, не витривалі та не пристосовані до побутових незручностей, інтелігенти часто не надавалися до праці в умовах підпілля, тому керівники організації вирішили використовувати їх за місцем легальної праці чи проживання, тобто як "легальників". Серед інтелігентів, яких планували використати у пропагандивній роботі, особливу увагу ОУН привертала люди відомі: визначні науковці, популярні поети і письменники, видатні лікарі, знамениті маляри, артисти. Керівники ОУН вважали, що до думки цих людей прислухатиметься населення. Тож у цьому контексті лідерів повстанців не могла не зацікавити постать історика Івана Петровича Крип'якевича, ім'я якого як послідовника школи М. Грушевського було популярним не лише у Галичині, а й далеко за її межами.

І. П. Крип'якевич, як відомо, не належав до жодної із політичних партій і загалом намагався уникати політики, але, як людина публічна та ініціативна, він не міг залишатися осторонь громадсько-політичних проблем та процесів. Ще у студентські роки І. Крип'якевич включився у боротьбу за вільний університет, брав участь у численних протестних акціях студентської молоді, зокрема у кривавому протистоянні між українськими і польськими студентами у липні 1910 р., і навіть проходив як підсудний у процесі 101-го. Перебуваючи кілька місяців у тюрмі на вул. Баторія, Іван Петрович мав змогу заізнатися із багатьма студентами з-поміж радикально налаштованої молоді, що в майбутньому склали керівне ядро ОУН.

У 1922 р. у зв'язку з першими виборами до варшавського союму, із якими західні українці ув'язували вирішення багатьох доленосних для української нації питань, І. Крип'якевич серйозно зацікавився політичною роботою: входив до Міжпартійної ради як член колегії референтів у справах Волині і Холмщини, контактував із багатьма визначними постатями тогочасного українського політикуму, намагаючись розібратися в його багатовекторності, дописував до журналу "Політика" (1925–1926). До найвпливовіших українських політичних сил він зараховував середовище УНР, Партію праці та націоналістів, що вели підпільну роботу. Останні привертала увагу вченого молодечим радикалізмом та безкомпромісністю у питаннях національного визволення. У листі до С. Томашівського від 9 лютого 1923 р. І. Крип'якевич писав: "Назріває молода партія активної молоді, а радше

б старшин, яку звать вже фашистами: група, що дискутує щойно над ідеологією і ворожо ставиться і до Відня, і до Народного Комітету, чи Народної Ради; деякі впливи здобуває там Донцов”¹.

Однак політична робота не відповідала характеру та уподобанням вченого, а пізнавши зсередини міжпартійні чвари та інтриги, він повернувся до наукової та просвітницької діяльності: “Я якийсь час був при політично-організаційній роботі, тепер разом з гуртком співтоваришів (так званою колегією референтів Національної Ради) уступили з цієї безплідної “політики” і вертаємося до культурної праці”². Проте з політичним середовищем його в’язали численні особисті знайомства та події в історії української нації 30–50-х років, які часто не залишали людині свободи вибору.

І. П. Крип’якевич був особисто знайомий із багатьма членами ОУН, хоча, можливо, і не завжди здогадувався про причетність цих людей до підпілля. Зокрема, у 30-х роках він неодноразово зустрічався на засіданнях різноманітних комісій у Науковому товаристві ім. Т. Шевченка у Львові з членом ОУН Миколою Дужим (Вировий), який як секретар Головного виділу “Просвіти” також брав активну участь у їх роботі³.

Під час Другої світової війни, працюючи у Львові редактором наукових видань Українського видавництва, що було однією із регіональних структур Українського Центрального Комітету (УЦК), очолюваного В. Кубійовичем, він імовірно контактував із Дмитром Штикалом та Петром Дужим (молодшим братом Миколи Дужого), які за наказом Проводу ОУН-б були введені до складу редакційної колегії видавництва і мали скеровувати його роботу у потрібному для підпілля напрямі⁴.

Серед його знайомих було також багато членів ОУН-м, і він під час війни використовував канали зв’язку мельниківців для передачі листів та пакунків з літературою своїм колегам-науковцям до Києва. Зокрема, у листі до професора Київського університету О. Оглоблина від 22 листопада 1941 р. Іван Петрович писав, щоб за його втраченими листами той запитав у штабі ОУН полковника Мельника⁵. У 1941–42 рр. його кореспонденцію зі Львова до столиці неодноразово перевозив член ОУН-м Зенон Городиський.

Добре знайомий був Іван Петрович із відомим членом підпілля, референтом СБ Проводу ОУН-б Мироном Голоядом (Влодко, Роман), що доводився йому родичем по лінії дружини Марії Сидорович. Удвох вони часто сперечалися з приводу ідеології українського націоналізму та інших політичних проблем⁶. І хоч не завжди їхні погляди збігалися, проте між ними зберігалися приязні стосунки. Цілком можливо, що саме за підказкою М. Голояда Голова Українського державного

¹ Бортняк Н. З листування І. Крип’якевича та С. Томашівського (червень 1923 р. – червень 1930 р.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Іван Крип’якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / Збірник наукових праць. Вип. 8. – Львів, 2001. – С. 408.

² Там само.

³ Комісія старої історії України НТШ у Львові (За матеріалами записників Осипа Назарука, 1935–1936 рр.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність... – С. 306–329.

⁴ Директиви Українського Державного Правління. 1941 рік // ЦДАВО України. – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 10.

⁵ Листи Івана Крип’якевича до Олександра Оглоблина // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність... – С. 419.

⁶ Мудра Н. 1940-ві роки в житті родини Крип’якевичів // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність... – С. 579

правління Ярослав Стецько запропонував І. Крип'якевичу пост міністра освіти в уряді проголошеної Актом 30 червня незалежної Української Держави⁷. Однак, надаючи перевагу інтелектуальній праці, вчений відмовився від цієї посади.

Усвідомлюючи, яку небезпеку для вченого становить радянська влада, М. Голяд радив йому разом із сім'єю емігрувати на Захід. Сам Іван Петрович також схилився до такого рішення і навіть спакував найнеобхідніші речі. Однак на початку липня 1944 р., внаслідок стрімкого наступу радянських військ, вони з дружиною опинилися по різні боки лінії фронту (дружина – у зайнятому більшовиками селі Кудерявці Буського р-ну, де подружжя мало хату, яку використовували як дачний будиночок, а сам професор – в окупованому німцями Львові. Мирон Голяд пропонував Іванові Крип'якевичу послати за дружиною його племінницю Надію Мудру, а потім їх обох переправити з Кудерявців до Львова по каналах зв'язку ОУН–УПА, але, оскільки перетин фронту був пов'язаний із численними небезпеками, Іван Петрович відмовився ризикувати життям рідних людей – у результаті сім'я залишилася на підрадянській території⁸.

Зацікавлення ОУН особою Івана Крип'якевича зумовили передовсім роботи відомого історика. Серед пропагандивних матеріалів, які члени організації планували перекинути на Східну Україну, чільне місце займав “Нарис історії України”, виданий у напівлегальній друкарні ОУН-6 у Кракові 1941 р. Члени Похідних груп, діставшись східноукраїнських теренів, використовували це видання як матеріал для лекцій та бесід із місцевим населенням, друкували уривками у місцевій пресі, а також кілька разів напівлегально перевидавали та розповсюджували між населенням. Згодом “Нарис...” стане одним із найголовніших аргументів у звинуваченні історика в співробітництві з українськими буржуазними націоналістами, хоча насправді видавці без відома автора доповнили видання подіями останніх років, помістивши в останньому розділі факти з боротьби ОУН до 1940 р.

Праці І. Крип'якевича були наявні у бібліотеці Проводу ОУН-6, яка під час німецької окупації знаходилася у Львові на вул. Академічній, 30 у приватному помешканні і нараховувала понад тисячу томів наукових видань та преси (художньої літератури у бібліотеці не було). З фондів цієї бібліотеки користали провідні діячі організації, зокрема праці І. Крип'якевича використовував Ярослав Старух (Ярлан), коли писав “Історію України” для пропагандивних цілей організації⁹.

На початку 1942 р. історик І. Крип'якевич як експерт з питань державної символіки зацікавив лідерів ОУН-м, які після ліквідації німцями Українського державного правління (УДК) створили в Києві аналогічну структуру – Українську Національну Раду (УНР) та намагалися у порозумінні з німцями розгорнути державотворчу діяльність. 27 лютого 1942 р. на засіданні Виділу УНР її члени розглядали пропозицію митрополита Андрея Шептицького схвалити зміни до герба України, а саме: додати тризуб – хрест, який, на думку митрополита, був на гербі ще за князя Володимира. Його підтримав о. д-р Г. Костельник, який стверджував, що хрест у гербі бажаний під оглядом приналежності України до християнської цивілізації. За доцільність внесення таких змін висловлювалися й інші члени Президії УНР. Для

⁷ Там само. – С. 579.

⁸ Там само. – С. 581.

⁹ *Дужий П.* Українська справа вчора і сьогодні (Статті, доповіді, спогади, інтерв'ю, листи, поезія, проза). – Київ; Львів, 2002–2003. – Т. 1. – С. 238.

отримання фахової консультації звернулися до спеціалістів – д-ра Б. Барвінського та д-ра І. Крип’якевича. Історики, несподівано для членів Виділу УНР, кожний окремо, дали негативну відповідь, оскільки вважали, що:

1) у XI–XIII ст. герб був без хреста, хрест на грошах відноситься до напису, а не до герба. Тільки гроші Святополка “Окаянного” мали складовою частиною герба хреста;

2) у геральдиці необхідно зберігати традицію;

3) УНР не правосильна вносити зміни до герба, затвердженого у 1918 р. Це могла б зробити Рада всієї України або ж її законна влада;

4) не можна допустити, щоб поодинокі області (Галичина) мали окремі герби¹⁰.

Остаточного рішення щодо державних символів України прийнято не було, оскільки незабаром німці розв’язали УНР.

Із утвердженням радянської влади на західноукраїнських землях діяльність підпілля зосередилася передовсім на пропагандивному відтинку, що надало співпраці українських націоналістів з інтелігенцією нового поштовху. На цей раз інтелігентів-легальників планували використовувати для здобуття необхідної інформації та співпраці у підпільних виданнях: “До цієї праці заангажувати в першу міру письменників, священників, учителів, професорів, адвокатів, інженерів і лікарів, що проживають на терені даного повіту. Дуже побажаним і доцільним було б знайти відповідних дописувачів-репортерів у містах, як важливих осередках промислових, торгових, комунікаційних і культурних, куди слабше проникають підпільні інформативні чинники”, – зазначалося в інструкціях ОУН¹¹. Обираючи потрібних людей серед львівської інтелігенції, члени підпілля зауважили, що значна її частина поводитьсь гідно і може бути корисною у підпільній роботі: “Треба признати, що поза невідповідальними шкурниками, серед самої інтелігенції виявилось в останньому часі досить таких, що в свідомості цілої абсурдальної акції втікання – гідно, спокійно або зрезигновано очікували нового зла. Були це передовсім круги ближчі нам, люди науки, нижчі службовики УЦК і т. п. Здається, що на цих людей можемо подекуди числити”¹².

Восени 1945 р. співпрацю з ОУН запропонували також Іванові Крип’якевичу. За наказом крайового провідника Львівщини Дмитра Слюзара (Золотар) до відомого історика (використовуючи особисте знайомство) звернулася дружина Мирона Голояда – письменниця і член КОП ОУН-б Галина Савицька-Голояд (Марта Гай). Від імені керівництва організації вона просила його стати кореспондентом підпільних видань. На разі не відомо, як вчений зреагував на цю пропозицію. Після арешту у травні 1950 р., на допиті в тюрмі на Лонцького Галина Голояд засвідчила, що історик відмовився від співпраці з підпіллям¹³, однак, гадаємо, що її відповідь передовсім була продиктована бажанням вберегти професора від переслідувань.

¹⁰ *Стецько Я.* Соборно-самостійницькі пляни і Крайова репрезентація // Стецько Я. 30 червня 1941 року (Проголошення відновлення державности України). – Торонто; Нью-Йорк; Лондон, 1967. – С. 308.

¹¹ Інструкції для повітових ОП референтів у справі організації дописувачів-репортерів // ГДА СБУ м. Київ. Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 28. – Арк. 99.

¹² Надзвичайний суспільно-політичний звіт від 4 серпня 1944 р. // ГДА СБУ м. Київ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 74. – Арк. 41.

¹³ Особиста справа Голояд Галини Омелянівни // Архів Управління СБУ Львівської обл. – Спр. 9609. – П-36254. – Т. 1. – Арк. 120.

Цілком імовірно, що І. Крип'якевич таки дописував до підпільних видань ОУН, як це робили відомі вчені, літератори та публіцисти: Аркадій Любченко, Улас Самчук, Михайло Пронченко, Іван Багряний, Юрій Шевельов, Олександр Оглоблин, Михайло Дараган, Ірина Вільде та ін. На користь цього припущення вказує велика кількість виданих у підпіллі фахових статей на історичну тематику, які підписані до сьогодні не розшифрованими літературними псевдонімами (Літописець, А. Ільницький, Ю. А.-О., Ми...к та ін.). Це передовсім “Історія України” (1944), “Історичний календар” (1947), “Короткий витяг з історії народів” (1947), “Етапи боротьби поневоленої України з Москвою” (1947), “Совєтська наука сьогодні” (1948), “Історія революційної боротьби в Наддніпрянській Україні” (1948), “В 300-літні роковини Козацької Революції під проводом гетьмана Богдана Хмельницького” (1948), “Всєвітня історія” (короткий огляд) (1948), “Мала історія України” (1952) тощо. Можливо, серед них є праці, що належать перу І. П. Крип'якевича.

Незважаючи на те, що радянським спецслужбам не вдалося довести факт співпраці відомого історика з націоналістичним підпіллям, це не врятувало його від звинувачень у націоналізмі та переслідувань з боку влади. Зараховуючи І. Крип'якевича до політично неблагонадійних осіб, працівники НКВС–МВС постійно вимагали від нього доказів лояльності режиму. У серпні 1944 р. І. Крип'якевича змусили відвідати митрополита А. Шептицького з метою переконати останнього виступити зі зверненням до вояків УПА скласти зброю. Під час розмови, яка відбувалася в присутності агента НКВС, Шептицький заявив, що він уже два роки веде боротьбу з УПА і у своїх посланнях різко засуджує діяльність повстанців¹⁴. Важко повірити, що ця розмова передає справжнє ставлення відомих українців до боротьби ОУН–УПА.

У 1946 р. режим розгорнув шалену кампанію боротьби з т. зв. “буржуазним націоналізмом”, мета якої – інтегрувати Західну Україну до складу УРСР та позбавити галичан національних прагнень. В рамках історичної науки ця кампанія зводилася до боротьби зі школою М. Грушевського та її послідовниками, тож не дивно, що І. П. Крип'якевич одним із перших потрапив під приціл критики. Як “запеклий націоналіст”¹⁵ він потерпав від постійних переслідувань з боку працівників спецслужб, окремих чиновників і навіть своїх колег, які, рятуючи власне життя і кар'єру, ставали слухняними виконавцями вказівок режиму. У кампанію цькування відомого вченого активно включилася місцева та республіканська преса, зокрема львівська газета “Вільна Україна” та ін.

І. Крип'якевича разом з іншими професорами та науковцями змушували публічно відмовлятися від колишніх переконань та декларувати свою прихильність до радянського режиму. Ця акція мала на меті дискредитувати українську інтелігенцію, викликати до неї недовіру з боку західноукраїнської громадськості та керівників націоналістичного підпілля. Доведений до відчаю безпідставними звинуваченнями, навішуванням ярликів та повчаннями як треба писати, і чого писати не варто, І. Крип'якевич серед професорів інституту висловився так: “До

¹⁴ *Марущак М.* Тоталітаризм і доля вченого // Воля і Батьківщина. – Львів, 2004. – № 18/34. – С. 118.

¹⁵ *Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. 1939–1953 / Упор. Т. Галайчак, О. Луцький, Б. Микитів, Л. Батрак-Плодиста, Ю. Сливка, Л. Федоришин.* – К., 1995. – Т. 1. – С. 340.

якого часу будуть мене травити. Коли вже наступить кінець всім цим обробкам. Так все це набридло, і головне – вбиває всі творчі пориви, що і жити не хочеться. Якби не діти та родина, то краще смерть, чим таке знуцання і моральне вбивство. Як більшовики не розуміють, що такою обробкою вони не тільки не виведуть страх, але створюють собі ворогів. Я, якби був молодим, не обтяженим родиною, то пішов би до бандерівців...”¹⁶ Подібні його висловлювання, які завдяки інформаторам КДБ потрапляли до спецслужб, є свідченням того, що Іван Петрович розумів усю трагічність свого становища і був готовий до найгіршого: “Я думаю, що мене заарештують. До цього акту я готовий і завжди ношу при собі смертельний порошок. Набридло вже мучитися, жити стало нецікаво. Я розумію, що у мене інша ідеологія, але змінитися протягом 24 годин не можна. Більшовики все це прекрасно розуміють, але все одно убивають мене безневинно”¹⁷.

Зрештою, використовуючи адміністративні та психологічні методи впливу, режим змусив відомого історика зайняти конформістську позицію. При цьому не останню роль зіграли провокації. Так, у 1950 р. в пресі з’явилася стаття І. Крип’якевича “На нових позиціях”, у якій вчений наче б то визнавав свої помилки, каявся, критикував погляди М. Грушевського як застарілі і навіть ворожі сучасному українському суспільству, визнаючи марксистсько-ленінський підхід до історичної науки єдиноправильним. Насправді, як згадував згодом редактор цієї газети, І. Крип’якевич нічого подібного не писав, але оскільки його стаття не влаштувала відповідні партійні органи, її дали “переробити” якомусь викладачеві з університету...¹⁸

Професорові І. П. Крип’якевичу спеціально доручали завдання, виконуючи які, він змушений був публічно висловлюватися негативно про націоналістичне підпілля. Реагуючи за дорученням секретаря Львівського обкому КП(б)У І. Грушецького на появу в університеті листівок ОУН, які закликали студентів не вступати на заідеологізовані історичний та філософський факультети, професор змушений був підготувати колективну статтю, в якій “закликав молодь не піддаватися всяким провокаційним чуткам з боку українських націоналістів”¹⁹.

Публічні заяви та статті І. Крип’якевича викликали негативну реакцію серед представників львівської інтелігенції. Однак, висловлюючи своє невдоволення з приводу конформістської позиції вченого, більшість все ж розуміла, що вони зроблені під тиском і не відображають справжніх переконань історика. Зокрема, працівник Інституту економіки Львівського філіалу Академії Наук УРСР, доктор філософії Олена Іванівна Степанів, обговорюючи з колегами статтю І. Крип’якевича “Непорухне братерство російського та українського народів”, сказала: “Стаття ця вимушена і мені її було боляче та неприємно читати. Хіба можна повірити, що людина, яка 35 років своєї наукової праці присвятила обґрунтуванню певних історичних поглядів, протягом одного-півтора місяця могла прийти до переконання, що вони помилкові і корінним чином змінити свої погляди. Він чудово знає всі першоджерела та документи, а ці матеріали ні в якій мірі не підтверджують його

¹⁶ *Ішук О., Ніколаєва Н.* Реакція львівської інтелігенції на розгром історичної школи Михайла Грушевського у 1946 році. – К., 2007. – С. 8.

¹⁷ Там само. – С. 16.

¹⁸ *Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. 1939–1953...* – С. 606.

¹⁹ *Ішук О., Ніколаєва Н.* Вказ. праця. – С. 16.

нових, змінених поглядів на Київську Русь та інші історичні факти. Безсумнівно, що Крип'якевич не щирий у своїх висловлюваннях, але він вимушений був виступити з такою статтею...²⁰ А відомий своєю емоційною вдачею поет П. Карманський під час обговорення у вузькому колі статті декана історичного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка В. Горбатюка “Про націоналізм Грушевського та його школи” накинувся на кривдника історика з лайкою: “Горбатюк – скотина, він чіпляється до такої ввічливої, чуйної людини, як Іван Петрович Крип'якевич, а до цього перед ним підлизувався та видавав себе за його друга”²¹.

Керівники націоналістичного підпілля також розуміли, що зміна наукових та громадсько-політичних орієнтирів І. Крип'якевича та інших вчених зумовлені передовсім політичними обставинами. Зокрема, у матеріалах теренових провідників ОУН-б за 1951 рік згадано про перевірку Львівського обкому КП(б)У М. Хрущовим і Л. Мельниковим навесні 1950 р., коли першому секретареві обкому І. Грушецькому було зроблено зауваження за недостатню ідеологічну роботу з місцевою інтелігенцією та слабе використання з агітаційною метою професорів І. Крип'якевича, М. Рудницького і М. Возняка. Наслідком візиту високопосадовців, зазначено у матеріалах підпілля, стала поява низки статей, написаних відомими особами у потрібному для влади ключі: “Відразу по їхньому візиті професори почали писати статті, вигідні більшовикам, а ворожі українському народові і помішувати їх у місцевих часописах. З цікавих статей Крип'якевич написав: “На нових позиціях”, “Старший російський народ” та інші; Рудницький “Шевченко і Західна Україна”, “Паліям війни”, Дудикевич – “Кому тепер служать українсько-німецькі націоналісти” та багато інших”²².

Лідери ОУН-б чітко розрізняли інтелігентів, що добровільно стали на шлях співпраці з більшовицьким режимом, і тих, хто робить це під примусом: “Окрема група, що стоїть на услугах НКВД і партії, напружує всі “творчі сили”, щоб більше й краще восхвалити Сталіна і ще сильніше й очевидніше змішати з болотом бандерівців й інших “українсько-німецьких націоналістів”. До цієї “кампанії” зачислити треба: Галана, Козланюка, Стефаніка, Росовича (чи не псевдо), Конвісара (те саме), Барвінського, Возняка, які з певною насолодою пишуть свої потворні твори. Інші професори, доценти стараються тільки малими виступами та статейками проти абстрактних українсько-німецьких націоналістів сплатити довг вдячності “визволителям”²³. Прізвища І. Крип'якевича серед висулужників не названо, та й у наступні роки в пропагандивних матеріалах підпілля про І. П. Крип'якевича згадували не інакше, як про відомого національного історика, що долучився до створення справжньої, нефальшованої історії України.

Опинившись між двох вогнів: тиском радянської влади та осудом західноукраїнської громадськості, І. П. Крип'якевич не заперечував проти примусового переїзду на роботу до Києва, який радянські спецслужби організували з метою тримати під контролем політично ненадійних учених. І хоча закиди відомому історикові

²⁰ Там само. – С. 24.

²¹ Там само. – С. 11.

²² Звіт з м. Львова від 15.10.1950 р. – 15.03.1951 р. // ГДА СБУ м. Київ. Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 74. – Арк. 83.

²³ Суспільно-політичний огляд. Львів у квітні 1945 р. // ГДА СБУ м. Київ. Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 74. – Арк. 53.

робили не фахівці (Б. О. Барвінський, до речі, наголошував: “Дуже характерно, що ніхто із порядних вчених та діячів не виступає з цього приводу, а лише одна шантрапа”²⁴), професор все ж почувався незатишно і навіть хотів пришвидшити свій від’їзд: “У Львові мені уже немає чого робити... Львів мене згальбив... В Києві мені буде легше. Там не буде цих дрібних людей, різних Горбатюків і інших... У Києві буде легше вціліти в наш час, там ближче до влади, а значить – ближче до захисту...”²⁵ Вчений сподівався пересидіти у столиці лихі часи та дочекатися зміни режиму, у життєвість якого не вірив: “У Києві я маю намір писати лише дрібні праці, публікувати історичні документи, поки цей “балаган” не розпадеться...”²⁶.

Доля І. П. Крип’якевича засвідчує трагічне становище української інтелігенції під радянською окупацією. Поставлені в жорсткі ідеологічні рамки, налякані широкомасштабними репресіями, вчені, літератори, художники ставали слухняними виконавцями волі режиму, потерпали від дискримінації за національною ознакою та моральних принижень. Усвідомлюючи небезпеку втрати інтелектуального прошарку західноукраїнського суспільства, наслідком якого стане розрив багатовікової культурної традиції, лідери ОУН намагалися запобігти цьому: “Ми не сміємо допустити до того, щоб більшовикам вдалося знищити в західноукраїнських мас ті вартості, що їх у них вселялося величезною працею попередніх поколінь”²⁷, – писав в інструктивній записці провідник ОУН-б В. Кук. Українські націоналісти закликали людей творчих професій приєднуватися до боротьби ОУН-УПА і зберегти якщо не своє життя, то хоча б гідність. Окремі з провідників організації були схильні примушувати інтелігентів до співпраці силою, аргументуючи, що рано чи пізно режим винищить усіх свідомих українців: “Коли ми їх силою не візьмемо, то не будемо їх мати, бо заки вони рішаються піти до нас, то їх більшовики постріляють”²⁸, – зазначалося у звіті з м. Львова за травень 1944 р. Але зважитися на такий крок міг далеко не кожен.

Однозначно стверджувати, що І. Крип’якевич був пов’язаний з українським націоналістичним підпіллям навряд чи можна. Однак його політичні переконання, аналіз кола його знайомих та кілька фактів із біографії вченого підштовхують істориків до пошуків у цьому напрямку. Зокрема, у травні 1950 р., як згадує племінниця І. П. Крип’якевича Надія Мудра, до помешкання історика прийшла невідома дівчина і схвильовано прошепотіла: “Пане професоре, Ви повинні знати, що ми залишилися без провідника”²⁹. Кому потрібно було інформувати історика про смерть командира УПА Р. Шухевича (Чупринки) – можна лише здогадуватися. Якщо це була провокація з боку органів КДБ, то чому незнайомка не дочекалася відповіді професора, а швидко зникла, залишивши його у передпокої самого?...

²⁴ Там само. – С. 21.

²⁵ Там само. – С. 24.

²⁶ *Іщук О., Ніколаєва Н.* Вказ. Праця. – С. 23.

²⁷ Практичні вказівки щодо ведення політико-пропагандивної роботи (на основі інструктивних матеріалів). – 1950 // ГДА СБУ. Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 88. – Арк. 444.

²⁸ Суспільно-політичний огляд з травня 1944 р. Львів-місто // ГДА СБУ. Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 74. – Арк. 36.

²⁹ *Мудра Н.* Вказ. праця. – С. 583.